

ЛЕКЦІЯ 1 Вступ. Українська мова –
державна мова України,
національна мова українського
народу. Етнографічні регіони й
діалекти

ДОЦЕНТ, КАНДИДАТ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

ЛІЛІЯ ДМИТРУК

План:

1. Предмет і завдання курсу.
2. Державна мова. Мовне законодавство в Україні.
3. Поняття нації, національної і літературної мови.
4. Етнографічні регіони України і територіальні діалекти.
5. Роль мови в житті суспільства. Функції мови.

- *Мова – це характерний для людського суспільства, специфічний вид знакової діяльності, який поєднує систему артикуляційно-звукових актів, притаманних певній етнічній спільноті, на позначення явищ та сигналів об'єктивної дійсності, спрямований на обмін інформацією між представниками цієї спільноти.*
- *Процес і результат спілкування, який існує в усній або писемній формі, називається **мовленням**.*

МОВА

1. Абстрактне поняття
2. Українська, англійська,

польська, арабська, німецька, французька, італійська, латинська тощо. Існують також штучні мови. Найпоширеніша з них – есперанто.

3. Мова існує на інтуїтивному рівні й узагальнено об'єднує людей за національністю.

МОВЛЕННЯ

1. Конкретне поняття
2. Усне / писемне.

3. Мовлення має кожної людини: скільки мовців, стільки й відмінностей у мовленні.

*Поняття “етнічна культура”. Кожна з культур країн, народів, націй неповторна й унікальна, є невід’ємною складовою скарбниці світової культури. На розвиток етнічної культури впливає історичний шлях народу, відособлення або взаємовплив з іншими народами; соціальні, економічні, природні умови; культурна політика держави і т.п. При цьому **національна культура** – цілісна система, що включає і фольклорно-етнографічні шари, і внесок в неї різних верств населення протягом історичного шляху, і вплив культур інших народів, і досягнення вихідців з країни, які проживають за її межами.*

Етнос – це історична спільність людей, яка склалася на певній території та володіє стабільними особливостями мови, культури і психічного складу, а також усвідомленням своєї єдності і відмінності від інших.

Мовна політика – це сукупність ідеологічних постулатів та практичних дій, спрямовані на врегулювання мовних відносин у країні.

Негативна мовна політика, спрямована на знищення певної мови як головної ознаки етносу, називається **лінгвоцидом**.

Мовно-комунікативна компетенція – це вміння здійснювати мовленнєвий акт, у якому реалізується комунікативно-мовленнєва поведінка на основі фонологічних, лексико-граматичних та соціолінгвістичних знань, умінь і навичок відповідно до мети і ситуації спілкування.

Державна мова – це офіційно проголошена законодавчою владою мова сфери офіційного спілкування.

Статус української мови як державної закріплено у **Статті 10 Конституції України**, прийнятої 28 червня 1996 року:

«Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом».

Національна мова властива конкретній етнічній спільноті й закріплена за її етнічною територією. Національною мовою українського народу є українська.

Національна мова України виражена у двох формах:
а) вища форма – літературна мова;
б) нижча форма – діалекти.

Сучасна українська літературна мова (СУЛМ) сформувалася на основі полтавсько-наддніпрянських говірок середньонаддніпрянського діалекту південно-східного наріччя кінця XVIII ст.

Карта етнічного розселення українців у XVIII ст.

Літературна мова – це унормована, відшліфована форма загальнонародної (національної) мови, яка обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей. Початок сучасної української літературної мови пов'язують із виходом поеми «Енеїда» І. Котляревського у 1798 році.

Зачинатель СУЛМ – І. Котляревський
Основоположник – Т. Шевченко

Нижча форма національної мови вміщує територіальні й соціальні діалекти.

Діалекти – великий підрозділ мови, який об'єднує групу говірок, пов'язаних між собою низкою спільних явищ, не відомих або не властивих іншим говіркам.

Українська мова об'єднує три наріччя: північне, південно-західне та південно-східне, кожне з яких містить **територіальні діалекти** – варіанти національної мови, що вживаються як засіб спілкування особами, які належать до однієї територіальної спільноти.

Соціальний діалект – характеристика певних соціальних груп, що складається зі слів, словосполучень, фразеологізмів, висловів (часто запозичених з інших мов), якими користується певна група людей, об'єднана за різними соціальними критеріями.

До соціальних діалектів належать:

- жаргонізми (секретні слова);
- арготизми (згрубілі слова);
- сленгізми (лексика молодіжної спільноти);
- просторіччя та професійні діалекти.

Мовна політика – це сукупність ідеологічних постулатів та практичних дій, спрямовані на врегулювання мовних відносин у країні.

Негативна мовна політика, спрямована на знищення певної мови як головної ознаки етносу, називається **лінгвоцидом**.

Мовно-комунікативна компетенція – це вміння здійснювати мовленнєвий акт, у якому реалізується комунікативно-мовленнєва поведінка на основі фонологічних, лексико-граматичних та соціолінгвістичних знань, умінь і навичок відповідно до мети і ситуації спілкування.

Державна мова – це офіційно проголошена законодавчою владою мова сфери офіційного спілкування.

Стаття 10 Конституції України:

«Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом»

Місце української мови серед інших мов світу

- У світі існує близько 5–7 тис. мов. За кількістю мовців українська мова займає 21 місце після китайської, іспанської, англійської тощо. Нею розмовляє 40–50 млн осіб у світі.
- За давністю писемності українська мова належить до давньописемних мов (їй більше 1000 років).
- Українська мова належить до флективних синтетичних мов, у яких значення виражається закінченням.
- За милозвучністю українська мова посідає друге місце після італійської за принципом співвідношення голосних і приголосних у словах.

За генеалогічною класифікацією українська мова належить до східної підгрупи слов'янської групи індоєвропейської сім'ї мов.

Періодизація розвитку української мови:

1. Спільнослов'янська мова (III тис. до н. е. – VI ст. н. е.)
2. Давньоруська мова. Становлення усної форми (VII ст. – X ст.)
3. Давньоруська мова. Становлення писемної форми (XI ст. – XIII ст.).
4. Староукраїнська мова (XIII ст. – XVIII ст.).
5. Сучасна українська літературна мова (XIX ст. – наш час).

Функції мови

Спілкування

Мислення

Акумулятивна

Пізнавальна

Мислетворча

Комунікативна

Інформативна

Номінативна

Експресивна

Естетична

Мова - це унікальне явище в житті людини. Вона є засобом спілкування, знаряддям мислення, зберігає культурні, інтелектуальні, національні, історичні здобутки людства. Оскільки мова - явище системне, усі її функції виступають не ізольовано, а проявляються в тісній взаємодії. Відмінність чи неповнота використання якоїсь із них згубно впливає на мову в цілому, а це, у свою чергу, відбивається на долі народу.

